

Abbâsi Dönemi Tabiat Şairlerinden Şanevberî'nin Çiçek Temalı Şiirleri*

Flower Theme in the Poems of Sanawbarî, One of the Nature Poets of the Abbasid Period

Öz

Zeynep ÖZKANLI*

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı, Kastamonu, Türkiye, zozkanli@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1466-9592, ROR ID: ror.org/015scty35

Gönderilme Tarihi / Received Date

03.06.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date

11.08.2024

Yayın Tarihi / Publication Date

21.10.2024

Atıf/Citation: Özkanlı, Z. (2024).

Abbâsi Dönemi Tabiat Şairlerinden Şanevberî'nin

Çiçek Temalı Şiirleri,

Dil ve Edebiyat Araştırmaları, 30, 97-108

doi.org/10.30767/diledeara.1494954

Hakem Değerlendirmesi:

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlleme.

Çıkar Çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek:

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review:

Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest:

The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support:

The author declared that this study has received no financial support

Copyright 2024

Dil ve Edebiyat Araştırmaları

Dergimizde yayımlanan makalelerin telif hakları dergimize ait olup CC-BY-NC-ND lisansına uygun olarak açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

tded.org.tr | 2024

III. Abbâsi Dönemi tabiat şairlerinden Şanevberî'nin, günümüze kadar ulaşan yaklaşık 800 kasidesi üzerine yapılan değerlendirmelerde, şiirlerinde gazel, mersiye, hiciv, fahr, methiye, mucûn, zühd, tardiyât ve tabiat tasviri gibi temalar işlediği görülmektedir. Şair, evliliğinin ilk günlerinde vefat eden kızı Leyla'ya yazdığı risa türünde şiirleri ve içerisinde bahçe, çiçek, yağmur ve kar gibi doğaya ait unsurlara yer verdiği tabiat tasviri temalı şiirleriyle öne çıkmaktadır. Şanevberî'nin divanında durgun tabiat tasviri kategorisinde görülen çiçek temalı şiirleri önemli bir yer tutmaktadır. Şairin çiçek yetiştiriciliği ile ilgilenmesinin bunda etkili olduğu düşünülmektedir. Şanevberî, renk ve şekil gibi çiçeğe ait görsel unsurları, şiirsel anlatımla aktarmanın yanı sıra göze hitap eden bu malzemelerin diziliminden meydana gelebilecek olası donukluğu gidermek ve şiire hareketlilik kazandırmak amacıyla diyalog tekniğine sıklıkla başvurmuştur. Daha çok roman ve hikâye türünde yaygın olarak kullanılan bir teknik olan dış diyalog, şair tarafından ustalıkla şiir diline uyarlanmıştır. Şanevberî, bir ressam hassasiyeti ile dizelerden oluşan tuvaline, çiçeklere ait renkleri diğer bazı renklerden faydalanarak resmetmiştir. Şanevberî'nin tabiat şairi olarak kabul görmesi, onun bu alanda kaleme aldığı şiirlerini önemli kılmaktadır. Bu nedenle şair ve şiirleri çalışmamızın araştırma konusu olarak seçilmiştir. Bu çalışmada Şanevberî'nin divânı, nitel veri analizi yöntemlerinden tematik analize başvurularak taranmış, tespit edilen çiçek temalı şiirleri dil, üslup ve muhteva açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Arap Edebiyatı, Abbâsi Dönemi, Tabiat Şiiri, Şanevberî, Çiçek Tasviri

Abstract

In the evaluations made on approximately 800 odes of Sanawbarî, one of the nature poets of the third Abbasid Period, that have survived to the present day, it is seen that he uses themes such as ghazal, elegy, fahr, panegyric and nature description in his poems. The poet stands out with his risa-type poems that he wrote to his daughter Leila, who died in the first days of her marriage, and his poems with the theme of nature description, in which he includes elements of nature such as gardens, flowers, rain and snow. Flower-themed poems, which are seen in the category of still nature depictions, have an important place in Sanawbarî's diwan. It is thought that the poet's interest in flower cultivation was effective in this. In addition to conveying the visual elements of flowers, such as color and shape, through poetic expression, Sanawbarî frequently resorted to the dialogue technique in order to eliminate the possible dullness that may arise from the arrangement of these eye-catching materials and to add dynamism to the poem. External dialogue, which is a technique widely used in novels and stories, has been skillfully adapted to the poetic language by the poet. With the sensitivity of a painter, Sanawbarî painted the colors of flowers, using some other colors, on his canvas consisting of verses. The fact that Sanawbarî is accepted as a nature poet makes his poems written in this field important. For this reason, poets and their poems were chosen as the research subject of our study. In this study, Sanawbarî's diwan was scanned by applying thematic analysis, one of the qualitative data analysis methods, and the flower-themed poems identified were examined in terms of language, style and content.

Keywords: Classical Arabic Literature, Abbasid Period, Nature Poetry, Sanawbarî, Flower Depiction

* Bu makale konusunu bana öneren Prof. Dr. M. Faruk Toprak hocama teşekkür ederim.

Giriş

132/750 yılında Kûfe merkezli kurulan Arap devleti, kurucularının soyuna atfen Abbâsiler olarak adlandırılmıştır. Bu devlet, 656/1258 yılında Bağdat'ın Moğollar tarafından işgaline dek hüküm sürmüştür. Abbâsiler diğer bir deyişle Abbâsi Devleti, kendi içinde I. (132/750-232/847), II. (232/847 – 334/945), III. (334/945 – 447/1055) ve IV. (447/1055 – 656/1258) Abbâsi Dönemi olmak üzere dört temel döneme ayrılmaktadır (Demirayak, 1998: 1-2)

Abbâsi Dönemi'nde şiir konuları çok çeşitlidir. Bunlar arasında methiye, mersiye, hiciv, gazel ve tasvir gibi geleneksel olanları bulunmakla birlikte Ebu Nuvâs'ın (ö. 813/198 [?]) temsil ettiği hamriyyât (ar. *الْحَمْرِيَّاتُ*), Ebu'l-Atâhiyye'nin (ö. 825/210 [?]) temsil ettiği zuhdiyyât (ar. *الزُّهْدِيَّاتُ*) ve Ebu Temmâm'ın (ö. 846/231) temsil ettiği rûmiyyât (ar. *الرُّومِيَّاتُ*) gibi oldukça yeni türler de vardır (Sadî, 12 :2013). Bu yeni türlerden biri de Şaneverî'nin (ö. 46-945/334) temsil ettiği ve bahçe tasviri temasının işlendiği ravđiyyât (ar. *الرَّوْضِيَّاتُ*) türüdür. Şaneverî lakabı ile bilinen Muhammed b. Ahmed b. Hasan b. Merrâr, Milâdî 1055/945 yılları arasını kapsayan III. Abbasî Dönemi şairlerindedir. Bu dönemde merkezî hilafet yerini emirliklere bırakmıştır. Özellikle de Bağdat'ta Buveyhîler, Kuzey Irak ve Suriye'de ise Hamdânîler döneme damgasını vurmuştur (Yılmaz, 127-2017:125).

İlk kez Cahîliye Dönemi'nde klasik kasidenin bir parçası olarak ortaya çıkan tasvir, Şaneverî'nin yaşadığı dönem olan III. Abbâsi Asrı'nda büyük gelişme göstermiştir. Özellikle de Arapların göçebe çadır hayatından yerleşik şehir yaşamına geçmeleri nedeniyle tabiat tasviri, diğer tasvir türleri arasında öne çıkmıştır (et-Tevîcrî, 1981:139; Demirayak, 1998:81; Çınar, 2003:225). Ebû Temmâm, Ebû Nuvâs, İbnu'l-Mutez (ö. 296/908) ve İbn Rûmî gibi Abbâsi Dönemi şairleri, yenilikçi unsurlar içeren bu türde şiirler kaleme almışlar ve şiirlerinde durgun tabiat temalarına sıklıkla yer vermişlerdir. Ancak bu şairler dönemlerinde daha çok hamriyyât, bed'iyyât, rûmiyyât gibi türlerle ile anılırken Şaneverî ravđiyyât ile anılmış, tabiat şairi olarak kabul görmüştür (Yanık, 2010: 127,155-156, 238; et-Tevîcrî, 1981:144-148). Şaneverî'nin tabiat şairi olarak kabul görmesi, onun bu alanda kaleme aldığı şiirlerini önemli kılmaktadır. Bu nedenle şair ve şiirleri çalışmamızın araştırma konusu olarak seçilmiştir. Bu çalışmada Şaneverî'nin divânı, nitel veri analizi yöntemlerinden tematik analize başvurulmuş, tespit edilen çiçek temalı şiirleri dil, üslup ve muhteva açısından incelenmiştir.

1. Şaneverî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Vefatı

1.1. Nesebi ve Doğumu

Her edebi ürün, onu ortaya koyan edebiyatçının hayatı, doğduğu ve yetiştiği çevre, fikir dünyası gibi çeşitli unsurların yansıtıldığı yazardan bir parçayı temsil eder. Şiir ve nesir adı verilebilen bu edebi ürünleri anlayabilmek için şaire veya yazara dair birtakım bilgilerin bilinmesi gerekmektedir. Bu nedenle Şaneverî'nin çiçek temalı şiirleri incelenmezden evvel, onun hayatına, doğup büyüdüğü çevreye ve düşünce dünyasına dair kısa bir bilgi verilmesi yerinde olacaktır. Bu minvalde ilk olarak Şaneverî lakabı ile bilinen şairin isminin ve nesebinin ne olduğu konusuna açıklık getirilecektir. Zira Arap şairlerinin isimleri ve özellikle de nesepleri onların doğdukları yer ve ait oldukları atalarına dair önemli ipuçları ihtiva etmektedir.

Şaneverî nisbesi ile bilinen şairin adı ile ilgili görüş farklılıklarının yanı sıra baba, dede adı ve hatta lakabına ilişkin farklı görüşler de mevcuttur. İbnu'l-İmâd el-Ĥanbelî'nin (ö. 1089/1679), *Şezerâtu'z-Zehab fî Ahbâri Men Zeheb* adlı vefâyatında şairin ismi, Ebu Bekr Ahmed b. MuĤammed b. el-Ĥuseyn eđ-Ėabbî el-Ĥalebî olarak geçmektedir (1989: 4/185). İbn Kesîr'e (ö. 774/1373) ait bir tarih kitabı olan *el-Bidâye ve'n-Nihâye*'de ise şairin adı, Ebu MuĤammed b. Ahmed b.

Muhammed b. Murâd Ebu Bekr eđ-Đabbî eđ-Şaneverî el-Hanbelî şeklinde geçer (1991: 11/119). Görüldüğü üzere ilk kaynak eserde şairin ismi Ebu Bekr Aĥmed, dedesinin adı ise Huseyn olarak zikredilmiştir. Ancak ikinci kaynaktaki şairin ismi Ebu Muhammed, dede ismi ise ilk kaynaktan farklı olarak Huseyn değil Murâd olarak zikredilmiştir.

Şairin ismine ilişkin *Fevâtü'l-Vefeyât* ve *Kitâbu'l-Vâfi bi'l-Vefeyât* isimli biyografi kitaplarında - vefeyât kitaplarında - geçen genel kabul görmüş ismi ise Aĥmed b. Muhammed b. Hasan Merrâr eđ-Đabbî el-Halebî el-Anĥâkî-dir (el-Kutubî, ts: 1/122; eđ-Şafedî, 2000: 7/248).

Şairin, *eđ-Đabbî* nisbesi, Necid'in kuzey bölgesinde bulunan Irak'a yerleşmiş Arap kabilelerinden olan *Đabbe* (ar. ذَبَّة) kabilesinden gelmektedir (et-Tevîcrî, 1981: 70). *eđ-Şaneverî* (ar. الصَّنَوْبَرِي) ismi ile lakaplandırılmasına gelince; bu lakap, şaire dedesinden miras kalmıştır. Dedesi, Bağdat'ta yaşamış, Abbâsi halifelerinden el-Me'mûn (ö. 218/833) döneminde, onun himayesinde bulunan Beytu'l-Hikme'de görev yapmıştır. Dedesinin bir gün halife el-Me'mûn'un huzurunda iken, halifenin dedesinin yüz hatlarını beğendiği ve bunun üzerine ona “çam kozalağımsı bir tipin var (إِنَّكَ لَصَنْوَبَرِي الشَّكْلُ)” dediği rivayet edilir (et-Tevîcrî, 1981: 71). Çam kozalağının konik şekli dolayısıyla bahsi geçen lakabın şaire kafa, yüz ya da vücut yapısından ötürü verilmiş olduğu düşünülmektedir. Söz konusu lakabın şaire boyunun kısa olması nedeniyle verildiği yorumunda bulunan araştırmacılar da mevcuttur (Karaarslan, 2009: 36/104). Bir diğer rivayet ise, dedesi Hasan'ın, el-Me'mûn'un huzurunda iken sözünün güzelliği ve görüntüsünden ötürü “çam kozalağımsı” anlamına gelen *eđ-Şaneverî* ismi ile adlandırıldığı yönündedir (Abdulcebâr, 2016: 101-102; el-Kutubî, ts: 1/122-123). Halife el-Me'mûn'un söz konusu lakap ile tam olarak neyi kastettiği bir muamma olsa da bu hususta bilinen şüphe götürmez gerçek, o günden sonra dedesine bu ad ile hitap edilegelindiğidir (eđ-Şafedî, 2000: 7/248).

Başka bir rivayette ise bu lakabın şaire verilmesinin sebebinin, babasının veya dedesinin çam ağacı veya çam kerestesi ticareti ile uğraşmasından ötürü olduğu iddia edilir (Karaarslan, 2009: 36/104). *eđ-Şaneverî* lakabı her neye istinaden verilmiş olursa olsun şair Aĥmed b. Muhammed, ailesinden kendisine miras kalan bu lakabı ile övünerek şöyle demiştir (et-Tevîcrî, 1981: 71):

نَعَزَ إِلَى خَامِلِ الْخَشَبِ	إِذَا عَزِينَا إِلَى الصَّنَوْبَرِ لَمْ
مُنَاسِبًا فِي أَرْوَمَةِ الْحَسَبِ	لَا بَلَّ بِأَسِقِ الْفَرْعِ عَلَا
أَعْمِدَةٌ تَحْتَهَا مِنَ الذَّهَبِ	مِثْلَ خِيَامِ الْحَرِيرِ تَحْمَلُهَا
يَرِيدُ فِي حُسْنِهِ عَلَيَّ النَّسَبِ	فَالْحَمْدُ لِلَّهِ أَنْ ذَا لَقَبِ

*Nesebimiz çam kozalağına dayandırıldı ancak bu demek değil
ki soyumuz çam ağacı taşıyan kimselerden gelir,*

Aksine asil bir nesebe yakıştır şekilde [soyumuzun] dayandığı [kök] pek değerlidir,

Tıpkı alt kısmı altından yapılmış direklerin taşıdığı ipekli çadırlar gibi,

*Nesebin güzelliğini arttıran böyle güzel bir lakaba sahip
olduğum için Allah'a hamd olsun,*

eş-Şaneberî dışında kendisine verilen başka bir lakabı da “Çinli” anlamına gelen eş-Şînî (ar.الصيني)’dir. Bu lakap ona sanılanın aksine Çinli olduğu için değil Çin ile ticaret yaptığı için verilmiştir. Nitekim o dönemlerde Kufe’de Çinle ticaret yapanlara bu lakap nispet edilmektedir (et-Tevîcrî, 1981:70).

Son olarak, Şaneberî, 284/897 senesinde Antakya’da doğmuştur (Brockelman, 1959: 2/97). Bu sebeple nisbelerinden biri de el-Anţakî (ar.الأنطاكي)’dir (eş-Şafedî, 2000: 7/248). Şair, Antakya’da doğmuş olmasına rağmen Halep şehrinde yetişmiş ve burada eğitim almıştır. Ancak ailesinin Antakya’dan Halep’e hangi tarihte ve nasıl göç ettiği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (et-Tevîcrî, 1981:72).

1.2. Edebi Kişiliği

Şaneberî’nin seyahat etmeyi fazlasıyla seven bir Abbâsi Dönemi şairi olduğu kaynaklarda geçer. Bu kaynaklara göre o, Arap vilayetlerinin çoğunu ziyaret etmiş, özellikle de Şam vilayetleri arasında sık sık ziyaretler gerçekleştirmiştir. Bu vilayetlerin emirlerine methiyeler yazması, onun adeta söz konusu ziyaretlerinin şiirlerindeki tezahürü mesabesindedir. Bunun yanı sıra Şam vilayetlerini sık sık ziyaret etmesi oradaki şairler ile iletişim kurmasına, onların şiir inşâd etme biçimlerinden ve şair kimliklerinden etkilenmesine sebep olmuş, bir bakıma bu ziyaretler onun edebi kişiliğini şekillendirmiştir (et-Tevîcrî, 1981: 73-74).

Şam vilayetlerinde ikamet eden Kuşâcim (ö. 360/971 [?]) ve Ali b. Süleyman el-Ahfeş eş-Şağîr (ö. 316/928 [?]) gibi şairler de Şaneberî’nin bu ziyaretleri sırasında kendisi ile tanışmış ve onun tabiat temalı şiirlerinde sıklıkla kullandığı bahçe tasvirlerinden etkilenmişlerdir. Özellikle Kuşâcim, belki de yaşça Şaneberî’den küçük olmasının bir etkisi ile onu kendine örnek almış ve tıpkı Şaneberî gibi tabiat temalı şiirler yazmış ve bu şiirlerinde bahçe tasvirlerine yer vermiştir (Dayf, 1990: 6/190; Kuşâcim, 1954: 8; Özel, 2023:121).

Şaneberî, Antakya’da doğmuş olmasına rağmen Hamdânîler’in ilk emîri Seyfuddevle’nin kütüphanesinden sorumlu olması sebebiyle Seyfuddevle’nin sarayında yaşamıştır. Seyfuddevle, Halep şehrinin Hamdânî hanedanlığının topraklarına katınca onunla birlikte Halep’e gönderilmiştir. Burada uzun bir süre yaşayan şair, şiirlerinin çoğunu Halep’te bulunduğu bu zaman diliminde kaleme almıştır (eş-Şaneberî, 1971: 6-7; Ebu Zeyd, 2000: 62). Şaneberî’nin tabiat tasviri temalı şiirler yazması, bu şiirlerini kaleme aldığı dönemde Halep’te bulunması ile ilişkilendirilir. Nitekim Halep, doğal güzellikleri ve yeşil bitki örtüsü ile bilinen bir yerleşim yeridir. Bununla birlikte şairin bizzat kendisi Halep’te çiçek yetiştiriciliği ile ilgilendiği için şiirlerinde çiçek tasvirlerine de oldukça fazla yer vermiştir (Brockelman, 1959: 2/97-98).

Şaneberî’nin Antakya’da doğmuş olmasına rağmen Halep’te yetiştiği ve burada eğitim aldığı bilgisi daha evvelden geçmişti. Şairin yaşadığı o dönemde Halep, fıkıh, hadis, dil, tıp ve felsefe gibi çok sayıda ilim dalının merkezi konumunda bulunmaktaydı. Arap coğrafyasının dört bir yanından ilim tahsil etmek için Halep’e geliniyordu. İşte Şaneberî de böyle bir ilim ortamında yetişmiştir. Önce Kur’ân-ı Kerîm-i hifzetmiş ardından şiir ezberlemiş ve Arapça öğrenmiştir. Öyle ki döneminin en kültürlü şairleri arasında yer alana dek hayatının yarısı ilim tahsili ile geçmiştir. Divanında bulunan şiirler incelendiğinde onun ne kadar kültürlü olduğu anlaşılabilir. Nitekim şiirlerinde Aristoteles’ten (M.Ö. 384-322) ve Hipokrat’tan (M.Ö.460-370) bahsetmektedir (et-Tevîcrî, 1981:72).

1.3.Vefatı

Edebiyatçılar ve tarihçiler arasında şairin ölüm tarihi hakkında görüş ayrılığı vardır. Bazıları bu tarihi 300/913 olduğunu iddia eder. Ancak Şanevberî'nin divânında, Halep emîrine yazdığı methiyeler bulunmaktadır. Bununla birlikte bizzat kendisi Seyfuddevle el-Hamdânî (ö.356/967) ile görüştüğünü aktarmıştır (es-Se'âlebî,1983: 1/147). Emîr, Seyfuddevle el-Hamdânî'nin Halep'e girişi 333/945 olduğundan, şairin 300/913 yılında vefat ettiği bilgisi doğru bir bilgi olarak görünmemektedir (eş-Şanevberî, 1971: 8-9). Zirâ Şanevberî'nin Seyfuddevle el-Hamdânî ile görüşmesi de en erken 333/945 yılına tekabül etmektedir. Kimileri de şairin 334/946 yılında vefat ettiği görüşündedir (Brockelman, 1959: 2/97). Bu görüş çok sayıda edebiyatçı ve tarihçi tarafından olası ve makul karşılanır. Şair, vefatının ardından geride Ebu 'Alî el-Hüseyn isimli bir erkek çocuk bırakmıştır (eş-Şanevberî, 1971: 8).

2. Şanevberî'nin Çiçek Temalı Şiirleri

Şanevberî'nin şiirlerinin büyük bir kısmı kaybolmuştur veya siyasi ve mezhepsel nedenlerle kasıtlı olarak kaybedilmiştir (Ebu Zeyd, 2000: 7-8) . Şairin şiir parçaları tabakât, Arap edebiyatı ve tarih kitaplarından derlenerek divân haline getirilmiştir. Şiirlerinin derleme faaliyetlerini başlatan ilk isim Ebû Bekir eş-Şûlî'dir (ö. 335/946). Onun 100 sayfalık Şanevberî divanının tamamı günümüze dek ulaşamamıştır. Muhammed es-Semâvî (ö.1318/1900), şairin edebiyat kitaplarında yer alan şiirlerini bir araya getiren ikinci isimdir. Suriyeli tarihçi Râgıp et-Tabbâh' (ö.1370/1951), Şanevberî'nin şiirlerini toplayarak *Ravđiyyât* ismini verdiği bir divânda 1932 yılında Halep'te neşretmiştir. Bu divân, Şanevberî'ye ait 600 şiir beytini ihtiva etmektedir. Şairin şiirlerini neşredenler arasında Arap dili ve edebiyat âlimi İhsân 'Abbâs (1920-2003) da bulunmaktadır (Abdulcebbâr, 2016: 106).

Şanevberî'nin günümüze kadar ulaşan yaklaşık 800 kasidesi üzerine yapılan değerlendirmelerde, şiirlerinde gazel, mersiye (risâ), hiciv, fahr, methiye (medih), mucûn, zühd, tardiyât (av) ve tabiat tasviri gibi temalar işlediği görülmektedir. Şair, evliliğinin ilk günlerinde daha yeni gelin olmuşken vefat eden tek kızı Leyla'ya yazdığı risa türünde şiirleri ve bu şiirler ile temsil ettiği "kız evlada yazılan mersiye türü" ve içerisinde bahçe, çiçek, yağmur ve kar gibi doğaya ait unsurlara yer verdiği tabiat tasviri temalı şiirleriyle öne çıkmaktadır (Ebu Zeyd, 2000: 7-10,115-116).

Şanevberî, tabiat temalı şiirlerinde bahçe ve çiçek tasvirlerine oldukça fazla yer vermiştir. Ebû Nuvâs, İbnu'r-Rûmî ve İbnu'l-Mu'tez gibi tabiat şairleri arasında bu yönüyle şöhret bulmuş, klasik ve modern dönem edebiyat eleştirmenlerince de iltifata mazhar olmuştur. Şair, yaşadığı dönemde bahçe sanatının öncüsü ve çiçek tasvirinin hocası olarak görülmüştür (Abdulcebbâr, 2016:104). Tabiata ait unsurları, tabiatın uzak şekilde tasvir etmemiş, aksine nasıl ki tabiat bütün bileşenleri ile birlikte sürekli olarak değişmekte ise o da şiirlerinde bu unsurları değişen yönleriyle birlikte betimlemiştir. Şanevberî, edebiyat eleştirmenlerince tabiat temalı şiirlerinde göze çarpan tasvir yeteneği ve tabiata dair şiirlerinde işleyeceği unsurların kaynaklarını bulma konusunda adeta bir uzmandır (Ebu Zeyd, 2000: 64-65). Şiirlerinde bahçeleri ve çiçekleri yalnızca bir motif veya şiir malzemesi olarak tasvir etmez adeta bir ressam gibi şiir tuvalinde resmeder. Tabiata ait unsurlardan olan çiçekler, ağaçlar, bulutlar, nehirler, yağın yağmurlar şairin hayal süzgecinden damıtılarak şiir beyitlerinde yeniden şekil alır. Tasvir ettiği tabiat unsuru, yalnızca gerçekliğin şiirdeki izdüşümünden ibaret değildir. Aksine şairin dile olan hâkimiyeti ve hayal gücünün birleşiminden doğan yeni bir gerçekliktir.

Şaneverî'nin divanında çiçek temalı şiirleri önemli bir yer tutmaktadır. Daha evvelden bahsi geçtiği üzere, şairin çiçek yetiştiriciliği ile ilgilenmesinin bunda etkili olduğu düşünülür. Özellikle de nergis çiçeğini tasvir ettiği şiirleri, diğer çiçek tasvirlerine kıyasla oldukça fazladır. Nergis çiçeğinin, Şam vilayetlerinde yetişen yaygın bir çiçek türü olmasının bir etkisi midir bilinmez şair, nergis çiçeğini adeta bütün çiçeklerin kraliçesi olarak görmektedir (et-Tevîcrî, 1981:152). Nergis çiçeğini vasf ettiği bir şiiri şöyledir (et-Tevîcrî, 1981: 81; eş-Şafedî, 2000: 7/248):

أَمْ مَنْ تُسَلِّحُهُنَّ وَسَطَ الْمَجْلِسِ	أَرَأَيْتَ أَحْسَنَ مِنْ عُيُونِ النَّرْجِسِ
قَضِبِ الزُّمْرِدِ فَوْقَ بَسِطِ السُّنْدُسِ	دُرٌّ تَشْفَقُ عَنْ يَوَاقِيَتِ عَلَى
مِنْ زَعْفَرَانٍ نَاعِمَاتِ الْمَلْمَسِ	أَجْفَانُ كَأَفْوَرِ حَفْفَنْ بِأَعْيُنِ
بِشُمُوسِ أَفْقِ فَوْقَ غُضْبِ أَمْلَسِ	فَكَأَنَّهَا أَفْصَارُ لَيْلِ أَدَقَّتْ
عِشْقًا وَتَلَكِ تَعَانَقَتْ فِي مَعْرِسِ	هَذَا وَذَلِكَ قَدْ تَعَانَقَا فِي مَجْلِسِ

Nergis çiçeğinin salkımlarından yahut meclisin tam ortasında

[bu göz göz açılmış salkımların] farkına varan kimseden daha hoşnutunu gördün mü?

[Sanki] ipekli kumaşa [işlenmiş] zümriüt dal üzerinden yakutu yarararak çıkan bir inci [misali],

Kâfur ağacının asmaları [da] sarıp sarmalamış o yumuşacık

Safran çiçeğinin göz göz açılmış salkımlarını,

Geceleyn gökyüzünde beliren Ay'ın, gündüz vakti semada pürüzsüz dallar üzerinde ışıldayan

Güneş'i sarıp sarmaladığı gibi,

Bu [Ay] ve o [Güneş] aşk ile sarılmışlar [gökyüzünde],

şunlar da ekildikleri toprak üzerinde [kucaklaşmışlar].

Şair, yukarıdaki şiirinde çiçeklerden ve ağaçlardan kurulu bir meclis tahayyül ederek duygusal tasvire yer vermiştir. Şiirinde zikrettiği çiçekler ve ağaçlar şairin iç dünyası ile ilişkilendirilerek hayâl âleminde yeni anlamlar kazanmıştır. Burada kâfur ağacının yaprakları, safran çiçeğinin üzerine kadar ulaşır. Bu görüntü Şaneverî'ye sanki bu iki bitki türünün kucaklaştığı izlenimini verir. Şaire göre toprak üzerinde durum böyleyken gökyüzünde de Güneş ve Ay birinin batıp ötekinin doğması anında birbirleri ile kucaklaşma halindedir. Bütün bu güzellikler arasında şüphesiz en güzeli nergis çiçeğidir. Hatta nergis çiçeğini bütün çiçekler arasında fark edip güzelliğini idrak eden kişinin, bu güzellik karşısındaki ruh halinden daha güzel ve daha keyif verici bir hal yoktur. Şaneverî, nergis soğanlı bitkisinden bahsederken yalnızca “النَّارِجِسِ” ifadesini kullanmamış, bu bitki türünün salkımlarının uçlarında yer alan çiçekleri kastederek “عُيُونِ النَّارِجِسِ” tamlamasını tercih etmiştir. Bu da onun çiçek yetiştiriciliği ve çiçeklerin sahip oldukları özellikler konusunda ne denli bilgi sahibi olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Şaneverî, nergise olan düşkünlüğüne rağmen bu çiçeği Gül ile kıyaslamayı hatta bu iki çiçek türünü birbiri ile yarıştırmayı da ihmal etmemiştir (el-Kutubî, ts: 1/123; eş-Şafedî, 2000: 7/248):

زَعَمَ الْوَرْدُ أَنَّهُ هُوَ أَبْهَى
فَأَجَابَتْهُ أَعْيُنُ النَّرْجِسِ الْغَضُّ
أَيُّمَا أَحْسَنُ التَّوَرْدُ أَمْ
أَمْ فَمَاذَا يَرْجُو بِحَمْرِيَةِ الْخَدِّ
بِقِيَاسِ مُسْتَحْسَنِ وَبَيَانِ
عَيْنِ بِهَا صَفْرَةٌ مِنَ الْيَرْقَانِ
إِذَا لَمْ تَكُنْ لَهُ عَيْنَانِ
مُقَلَّةً رِيمٍ مَرِيضَةً الْأَجْفَانِ
بِذَلِّ مَنْ فَوْقَهَا وَهَوَانِ
إِنَّ وَرْدَ الْخُدُودِ أَحْسَنُ مَنْ

*Gül, reyhan çiçeğinden [nergise] bütün çiçekler içinde
en ihtişamlısının kendisi olduğunu iddia etti,*

*Körpe nergis çiçeğinin salkımları,
üzerinde duran gülden utansa da başını öne eğip [yine de] cevap verdi:*

*“Hangisi daha iyi? Kırmızı renkte olmak mı yahut hastalansa
dahi göz kapakları bir ceylanın, [o güzel] gözleri mi?”*

*“Hem [ceylanı ceylan yapan o güzel] gözler olmadıktan sonra
yanakların kırmızılığını [kim ne yapısın]?”*

*Bu makul kıyaslamaya ve açıklamaya karşılık gül,
övünerek şöyle cevap verdi:*

*“Yanaklardaki gül kırmızılığı, hastalıktan sararmış [bir çift]
gözden daha hoştur”.*

Şair Şaneberî, yukarıdaki şiirinde daha çok roman ve hikâye türünde kullanılan anlatım tekniklerinden diyalogu kullanmıştır. Diyalog türlerinden dış diyalogu kullanarak gül ile nergis çiçeğini karşılıklı konuşurmuş böylelikle şiirine hareketlilik ve canlılık kazandırmıştır. Yukarıdaki şiirde, gülün güzellik konusunda rakibi nergis çiçeğidir. Nergis çiçeğinin cevap verirken boynunu bükmesi ve çekinmesi onun zarafetine işarettir. Gül ise şaire göre nergise kıyasla daha cüretkârdır.

Şairin, gül ile nergis çiçeğini güzellik yönüyle kıyasladığı bir başka şiirinin kazananı bu kez gül değil nergistir. Nergis çiçeği, gülü öyle bir yenilgiye uğratar ki papatyanın diline düşer (Ebu Zeyd, 2000: 80):

يَخْجَلُ الْوَرْدُ حِينَ عَارَضَهُ النَّرُّ
فَعَلَتْ ذَاكَ حُمْرَةً، وَعَلَتْ ذَا
عَنْ ثَنَائِيَا لِثَائُهُنَّ نَضَارُ
جِسُّ مِنْ حُسْنِهِ وَعَارَ الْبَهَارُ
حِيرَةً، وَاغْتَرَى الْبُهَارَ اصْفَرَارُ
وَعَدَا الْأَقْحَوَانَ يَضْحَكُ عَجْبَا

نَمَّ عَنْهُ النَّمَامُ فَاسْتَمِعَ السَّوْ
عِنْدَهَا أَبْرَزَ الشَّقِيقُ خُدُودًا صَارَ
سُكِبَتْ فَوْقَهَا دُمُوعٌ مِنَ الطَّلِّ
سَنْ لَمَّا أُذِيعَتْ الْأَسْرَارُ
فِيهَا مِنْ لَطْمِهِ آثَارُ
كَمَا تُسْكَبُ الدُّمُوعُ الْغِرَارُ

*Nergis çiçeği karşı çıkınca gülün [çiçekler arasında en] güzeli
olduğuna ve kıskançlığına [nergisteki] güzelliğin, utandı gül,*

*İşte o an [utancından] ve şaşkınlığından kırmızıya döndü
rengi [gülün] ve başına bela oldu sarı rengi ile [nergis çiçeği],*

*Ertesi gün olduğunda ve duyduğunda papatya olup biteni,
[gülün düştüğü duruma] şaşırarak [ağız dolusu kahkaha] ile
gülecektir ve görünecektir altın sarısı ön dişleri [hatta] diş etleri bile,*

*Dedikodular [gülün ardından] konuşmaya başlayıp [bütünü]
sırlar [da] dökülünce ortalığa, kulak kesildi zambak,*

*O vakit [gül] en yakın arkadaşı olan zambağa gösterdi,
tokat darbesinin izlerini taşıyan yanaklarını,*

*[ve zambağın] üzerine dökülüverdi [gülün] çiy tanelerinden gözyaşları,
sanki sel olup aktı [gözlerinden].*

Şaneverî, güle insanlara ait olan kıskanma ve utanma duygularını atfetmiştir. “İşte o an [utan-
cından] ve şaşkınlığından rengi kırmızıya döndü” beytinde geçen utancından kıpkırmızı olmak da
insana has bir duygu göstergesidir. Bunun gibi, papatyanın kahkaha atması, çiçeklerin dedikodu
yapması, zambağın kulak kesilmesi, gülün yanaklarının olması, papatyanın ortasında bulunan sarı
kısmın, şair tarafından diş ve diş etleri gibi tasavvur edilmesi, gülün tıpkı insanlar gibi gözyaşı
dökmesi de şairin bu şiirinde kişileştirme (teşhis) sanatına yer verdiğini göstermektedir.

Şaneverî'nin bir lale türü olan şakayık çiçeği diğer adıyla *Şakayık-ı Numan* çiçeğini tasvir
ettiği başka bir şiiri ise şöyledir (eş-Şaneverî, 1971: 68):

وقد أشرعتُ فيها الجدَّاءُ جَرِيهَا
ولاح لنا زهرُ الشَّقَائِقِ يَانِعًا
فَمِنْ كُلِّ قَاعٍ أَحْضَرِ شَقِيقَةً
وَعَنَّتْ عَلَى الْأُورَاقِ وَرُقِّ كَانَهَا
نَعَجَبْتُ مِنْهَا أَلْبَسْتُ مِنْ سَوَادِهَا
إِلَى شَجَرٍ مِنْهَا يَجِي نَمَاؤُهَا
كَمَثَلِ زُنُوجٍ صَرَجَتْهَا دِمَاؤُهَا
كَتَيْبَةٍ حُسْنٍ وَهِيَ فِيهَا لَوَاؤُهَا
أَهْوَانَ رِغْمِ لَطْمِ دِقِّ انْبِرَاطِهَا
حِدَادًا وَقَدْ أَشْجَى الْقُلُوبَ بُكَاءُهَا

Onun [bahçe]1 içinde akıp durdu dereler, kendisinden
beslenip de büyüyen ağaçlara doğru,
Ve göründü bize kıpkırmızı rengi ile şakayık çiçeği,
tıpkı [kendi] kanının kırmızısına boyanmış zenciler gibi,
Her yeşil ovoidan ve çiçeklerin güzelliğinden bir tabur vardır,
o [şakayık çiçeği] ise bu taburun sancağı,
Kül rengi yapraklarının üzerinde şarkılar mırıldandı, sanki
eğlendirmek için bizleri [belki de bu yüzden] uzadıkça uzamıştı şarkıları,
Şaşırp kaldım yas tutar gibi üzerine giydirilmiş siyahlığına ve
ağlayışının hüznlendirişine yürekleri,

Şanevberî, “ve göründü bize kıpkırmızı rengi ile şakayık çiçeği, tıpkı [kendi] kanının kırmızısına boyanmış zenciler gibi” beytinde, şakayık çiçeğinin kırmızı rengini, siyah ve kırmızı renklerinin oluşturduğu güçlü ve parlak kontrasttan yararlanarak tasvir etmiştir. Zenci metaforunu kullanarak okuyucunun hayal gücüne hitap etmiş, Şakayık’ın parlak ve koyu kırmızı, yer yer siyah renge çalan rengini, kendi kanı, siyah tenine akan bir zenci ile bağdaştırmıştır. “Şaşırp kaldım yas tutar gibi üzerine giydirilmiş siyahlığına ve ağlayışının hüznlendirişine yürekleri” beytinde de, şakayık çiçeğinin siyaha çalan kırmızı rengine atıf vardır. Şair, bu renge matem anlamı yükleyerek olumsuz yönde bir çağrışım kullanmıştır.

Sonuç

Şanevberî, tabiat temalı şiirlerinde yaşadığı coğrafyada yaygın bir bitki türü olması hasebiyle nergis çiçeğine sıklıkla yer vermiştir. Yine soğanlı bir bitki türü olan şakayık çiçeğini tasvir ettiği şiirleri de bulunmaktadır. Bunların dışında gül, papatya ve safran çiçeğini tasvir ettiği beyitleri de mevcuttur. Şairin çiçek tasvirlerini bahçe tasviri ile harmanlaması, çiçek temalı şiirlerinde tek bir çiçeğe değil birden fazla çiçeğe dair tasvir unsurlarına yer vermesi dikkat çeker. Bu nedenle Şanevberî, şiirlerinin ilk beyitlerinde hangi çiçekten bahsettiyse veya hangi çiçek tasvirine ağırlık verdiyse, bu çiçek türü söz konusu şiirde asıl temadır denilebilir.

Şanevberî, çiçek temalı şiirlerinde çiçeklerin doğada var oldukları gerçek hallerini şiir dizeleriyle aktarmakla kalmaz aynı zamanda bu çiçeklere simgesel anlamlar yükler. Örneğin “Gül, reyhan çiçeğinden [nergise] bütün çiçekler içinde en ihtişamlısının kendisi olduğunu iddia etti” dizeleriyle gülü kibrin simgesi yapar. “Körpe nergis çiçeğinin salkımları, üzerinde duran gülden utansa da başını öne eğip [yine de] cevap verdi:” dizeleriyle nergis çiçeği, tevazu ve utangaçlığın simgesidir.

Şanevberî, renk ve şekil gibi çiçeğe ait görsel unsurları, şiirsel anlatımla aktarmanın yanı sıra göze hitap eden bu malzemelerin diziliminden meydana gelebilecek olası donukluğu gidermek, şiire hareketlilik kazandırmak adına anlatım tekniklerinden diyaloga başvurmuştur. Daha çok roman ve hikâye türünde yaygın olarak kullanılan bir teknik olan dış diyalog, şair tarafından ustalıkla şiir diline uyarlanmıştır.

1 Şair, çiçek tasvirlerini, daha çok bahçe tasvirleri ile harmanlayarak sunduğundan ۱۵ bitişik nesne zamirinin “bahçe (ar. حديقة)” ye işaret ettiği düşünülmektedir.

Şaneverbî, bir ressam hassasiyeti ile dizelerden oluşan tuvaline, çiçeklere ait renkleri diğerk bazı renklerden faydalanarak resmetmiştir. “*Ve göründü bize kıpkırmızı rengi ile şakayık çiçeği, tıpkı [kendii] kanının kırmızısına boyanmış zenciler gibi*” dizelerinde, şakayık çiçeğinin kırmızı rengini, siyah renkten yardım alarak, güçlü ve parlak bir zıtlık oluşturduğu bir kompozisyon içerisinde okuyucuya sunmuştur. Böylelikle onun şiirleri dizelerden taşan, okuyucunun hayal dünyasında görsel etki bırakan birer resim halini almıştır. Şairin çiçek temalı şiirlerinde sıklıkla kullandığı teknik ve sanatlar dış diyalog, teşhis, teşbih ve istiare şeklinde sıralanabilir.

Şaneverbî'nin nevi şahsına münhasır şiir dili, kar, yağmur, bulut gibi diğerk tabiat unsurlarına ait kaleme aldığı şiirleri ve kızına yazdığı mersiyeleri, Abbâsi Dönemi Arap Edebiyatı sahasında ele alınmayı bekleyen konular arasındadır. Bu çalışmanın, sahadaki bakir alanlara dikkat çekerek araştırmacıları bu alanlara yönlendireceği, bu yönüyle de okuyuculara araştırma malzemesi bulmaları konusunda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Extended Abstract

It is stated in the sources that Sanawbarî was an Abbasid period poet who loved to travel. According to these sources, he visited most of the Arab provinces, especially to the provinces of Damascus. The fact that he wrote eulogies to the amîrs of these provinces is almost like the manifestation of these visits in her poems. In addition, his frequent visits to the provinces of Damascus caused her to communicate with the poets there, and he was influenced by the way they created poetry and their identity as poets, and in a way, these visits shaped her literary personality. Although Sanawbarî was born in Antakia, he lived in the palace of Sayfuddawla, as he was responsible for the library of Sayfuddawla, the first amîr of the Hamdanids. When Sayfuddawla annexed the city of Aleppo to the territory of the Hamdanida dynasty, he was sent to Aleppo with him. The poet, who lived here for a long time, wrote most of her poems during this time in Aleppo. The fact that Sanawbarî wrote poems with the theme of nature description is associated with his being in Aleppo at the time he wrote these poems. As a matter of fact, Aleppo is a settlement known for its natural beauties and green vegetation. However, since the poet himself was interested in flower cultivation in Aleppo, he included a lot of flower depictions in his poems. A large part of Sanawbarî's poems has been lost or was deliberately lost for political and sectarian reasons. The poet's poems were compiled from tabaqaat, Arabic literature and history books and turned into a diwan. In the evaluations made on approximately 800 odes of Sanawbarî that have survived until today, it is seen that he uses themes such as ghazal, elegy, fakhr, panegyric and nature description in his poems. The poet, with his poems in the style of elegy written by his only daughter Leila, who died while she was a new bride, in the first days of her marriage, and with the “elegy type written for a daughter” that he represents with these poems, and his poems with the theme of nature description, in which he includes elements of nature such as gardens, flowers, rain and snow. stands out. Sanawbarî gave a lot of place to garden and flower descriptions in his nature-themed poems. He found fame with this aspect among nature poets such as Abu Nuwās, Ibn al-Rūmî and Ibn al-Mu'tazz was praised by classical and modern literary critics. The poet was seen as the pioneer of garden art and the teacher of flower depiction during his lifetime. He did not describe the elements of nature in a way that was distant from nature, on the contrary, he described these elements with their changing aspects in his poems, just as nature is constantly changing with all its components. Sanawbarî is an expert in his descriptive ability, which stands out in his nature-themed poems by literary critics, and in finding the sources of the elements he will use in his nature-related poems. In his poems, he does

not describe gardens and flowers merely as motifs or material for poetry, but paints them on the canvas of poetry like a painter. Flowers, trees, clouds, rivers and falling rain, which are elements of nature, are distilled through the poet's imagination and reshaped in the poetic couplets. The element of nature it depicts is not just a reflection of reality in poetry. On the contrary, it is a new reality born from the combination of the poet's mastery of language and imagination.

The fact that Sanawbarî is accepted as a nature poet makes his poems written in this field important. For this reason, poets and their poems were chosen as the research subject of our study. In this study, Sanawbarî's diwan was scanned by applying thematic analysis, one of the qualitative data analysis methods, and the flower-themed poems identified were examined in terms of language, style and content. Sanawbarî's unique poetic language, the poems he wrote about other natural elements such as snow, rain and clouds, and the elegies he wrote to his daughter are among the topics waiting to be discussed in the field of Arabic Literature of the Abbasid Period. It is thought that this study will draw attention to untouched areas in the field and direct researchers to these areas, and in this respect, will contribute to readers in finding research materials.

Kaynakça

- Abdulcebbar, S.M. (2016). *eş-Şi'r fî Rehâbi Seyfî'd-Devle el-Hamdânî*. Ürdün: Vizâretü's-Sekâfe.
- Brockelman, C. (1959). *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî* 2. thk.' Abdulhâlîm en-Neccâr. Kahire: Dâru'l-Me'ârif.
- Çınar, M. (2003). "Üçüncü Abbâsi Dönemi Arap Şiirinde Tabiat Tasviri". *Ekev Akademi Dergisi*. C.VII, S.17: 223-236.
- Dayf, Ş.(1990). *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî: Aşru'd-Duvel ve'l-İmârât eş-Şâm* 6. Kahire: Dâru'l-Me'ârif.
- Demirayak, K. (1998). *Abbâsi Edebiyatı Tarihi*. Erzurum: Şafak Yayınevi.
- Ebu Zeyd, A.İ. (2000). *Fenniyyâtü't-Taşvîr fî Şi'ri's- Şaneverî*. Kahire: Dâru'l-Meârif.
- Hanbelî, İ.İ.(1989). *Şezzerâtu'z-Zehab fî Ahbâri men Zeheb* 4.thk. 'Abdulkâdir el-Arnâvût ve Maḥmûd el- Arnâvût. Beyrut: Dâru İbn Kesîr.
- İbn Kesîr, E.F.H. (1991). *el-Bidâye ve'n-Nihâye* 11.Beyrut: Mektebetü'l-Me'ârif.
- Kuşâcım, M.H.K.(1954). *el-Meşâyid ve'l-Meşârid*. thk. Muḥammed Es'ad Ṭalas. Bagdat: Dâru'l-Ma'rife.
- Kutubî, M.Ş. (t.y). *Fevâtü'l-Vefeyât* 1. thk. İhsân 'Abbâs. Beyrut: Dâr Sadr.
- Nasuhî Ünal Karaarslan, N.Ü. (2009). "Şaneverî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C.XXXVI : 104-105.
- Özel, H. (2023). "Kuşâcım'ın Şiirlerinde Dönemin Sosyal Hayatına Dair İzler". *Mütefekkir: Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*. C.X, S.19: 117-143
- Sa'dî, İ.İ. (2013). *el-Edebu'l-Abbâsi beyne'l-Kadîm ve'l-Hadîs*. Ürdün: Emlâk.
- Şafedî, S.H.A. (2000). *Kitâbu'l-Vâfi bi'l-Vefeyât* 7. thk. Ahmed b. eṭ-Ṭayyib b.H_alef ve Ahmed b. Muḥammed b. Şerâ'a. Beyrut: Dâr İhyâ'it-Turâs_i'l-'Arabî.
- Şâlih 'Abdullah Tevîcîrî, S.A. (1981). *eş-Şaneverî: Şâ'iru't-Tabî'a fî'l-'Aşri'l-'Abbâsî*. Riyad: Dâru'l-'Aşşâle li's-S_ekâfe ve'n-Neşr ve'l-İ'lâm.
- Şaneverî, A.M.(1971). *Divânü's-Şaneverî*. thk. Luṭfî eş-Şakḳâl ve Duriyya el-H_aṭîb. Halep: Dâru'l-Kitâb el-'Arabî.
- Seâlibî, A.M.(1983). *Yetîmetü'd-Dehr fî Meḥâsini Ehli'l-'Aşr*. thk. Müfid Muhammed Kumeyha. Lübnan: Darul Kutubî'l-İlmiyye.
- Yanık, N.H. (2010). *Arap Şiirinde Tasvir*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Yılmaz, N. (2017). "Üçüncü Abbâsi Şiirinde Ana Temalar". *Doğu Esintileri*. S.VII: 123-140

